

Konstitutionsutskottets betänkande

1978/79:33

med anledning av propositionen 1978/79:179 om ändring i tryckfrihetsförordningen m. m. jämte motion

I detta betänkande behandlas propositionen 1978/79:179 och den i anledning av propositionen väckta motionen 1978/79:2534

Propositionen

I propositionen föreslås en ändring i tryckfrihetsförordningen (TF) i syfte att möjliggöra ingripanden mot tryckta skrifter med barnpornografiskt bildinnehåll. Samtidigt föreslås en bestämmelse i brottsbalken om straff för den som i pornografisk bild skildrar barn och för den som sprider sådana bilder av barn.

Propositionens hemställan

I propositionen hemställs, att riksdagen antar följande till propositionen fogade lagförslag

1. lag om ändring i tryckfrihetsförordningen
2. lag om ändring i brottsbalken

Motionen

I motionen 1978/79:2534 av Gunilla André m. fl. (c) hemställs om sådan ändring av 7 kap. 4 § 12 tryckfrihetsförordningen och 16 kap. 10 a § brottsbalken i förhållande till propositionens förslag att möjligheterna till undantag från det straffbara området upphävs. Vidare hemställs att maximistraffet för barnpornografi höjs från i propositionen föreslagna fängelse i sex månader till fängelse i högst ett år. Förslagen åtföljs av lagtext.

Enligt vad som anförs i motionen innebär de i propositionen föreslagna undantagen från det straffbara området att lagtexten får en alltför vag utformning och att undantagsregeln skulle kunna användas som täckmantel för ej försvarbar barnpornografi. Gärningar som är försvarliga, t. ex. av konstnärliga eller vetenskapliga hänsyn, måste enligt motionärerna vara mycket sällsynta och bör om det över huvud taget blir aktuellt inte föranleda några svårigheter i rättstillämpningen.

Enligt gällande rätt kan den som på eller vid allmän plats genom skyltning eller annat liknande förfarande förevisar pornografisk bild på sätt som är ägnat att väcka allmän anstöt enligt 16 kap. 11 § brottsbalken dömas för otillåtet förfarande med pornografisk bild till böter eller fängelse i högst sex

månader. Detsamma gäller den som med posten sänder eller på annat sätt tillställer någon pornografisk bild utan föregående betalning. Rätten att sprida pornografi är vidare begränsad genom bestämmelsen i 16 kap. 12 § brottsbalken om förledande av ungdom. Också bestämmelsen i 6 kap. brottsbalken om sedlighetsbrott kan bli tillämplig vid framställning av pornografiska bilder. Rätten enligt 6 kap. TF att sprida tryckta skrifter är begränsad i enlighet med nu nämnda regler i 16 kap. brottsbalken. I övrigt finns inga straffbestämmelser rörande pornografiska framställningar.

Framställningar i tryckt skrift är straffbara endast under förutsättning att de är att betrakta som tryckfrihetsbrott enligt TF. Ansvaret åvilar därvid i allmänhet endast en person; beträffande periodisk skrift ansvarige utgivaren och beträffande annan skrift författaren. Väsentligen samma regler som i TF gäller enligt radioansvarighetslagen (1966:756) och lagen (1978:480) om ansvarighet i försöksverksamhet med närradio.

Frågan om förbud mot barnpornografi har på senare år aktualiserats i olika sammanhang, bl. a. i riksdagen. I direktiven till den år 1977 tillsatta yttrandefrihetsutredningen togs frågan särskilt upp. Justitieministern hänvisade därvid till den utveckling som skett på området och som visade att en viss försiktig vidgning av det straffbara området kan vara motiverad när det gäller både film och andra medier, t. ex. tryckta skrifter och videogram (Dir. 1977:71). Konstitutionsutskottet behandlade våren 1978 två motioner i ämnet (KU 1977/78:39) och uttalade därvid, att det var i hög grad angeläget med åtgärder från samhällets sida mot den ökade förekomsten av barn i pornografiska sammanhang. Under hänvisning till att yttrandefrihetsutredningens arbete var inriktat på att kunna lägga fram förslag redan under år 1978 och att propositionen i ämnet i så fall skulle kunna föreläggas riksdagen före 1979 års val ansåg utskottet syftet med motionerna tillgodosett. Riksdagen godkände utskottets hemställan, att motionerna skulle anses besvarade med vad utskottet anfört.

Yttrandefrihetsutredningen framlade i september 1978 delbetänkandet (Ds Ju 1978:8) Barnpornografi. Propositionen bygger i allt väsentligt på betänkandet.

Propositionens förslag går ut på att pornografiska bilder av barn – fotografiska eller tecknade – skall falla inom det straffbara området. Enligt vad som anförs i propositionen bör straffbarheten inte begränsas till bilder, där barn är inbegripna i handlingar som uppenbarligen har sexuell innebörd utan också bilder där barn förekommer tillsammans med en eller flera vuxna som utför sådana handlingar. Det understryks i sammanhanget att avsikten givetvis inte är att straffbelägga all avbildning av nakna barn. För att en bild av ett barn skall vara straffbar måste det fordras att den enligt vanligt språkbruk och allmänna värderingar är pornografisk.

Beträffande lagtextens utformning pekar justitieministern på svårigheten att åstadkomma en skarp avgränsning av det straffbara området. Detta leder till att detta område måste beskrivas i tämligen allmänna ordalag och att den

närmare avgränsningen i viss mån får ske i rättstillämpningen.

Straffbestämmelsen medger undantag för det fall att gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig. Dit hänförs enligt propositionen bilder som har konstnärligt innehåll eller som används i vetenskapligt eller seriöst nyhetsförmedlande syfte.

I motionen kritiseras den föreslagna undantagsregeln och hävdas att det finns risk för att en sådan regel skulle komma att användas för icke försvarbar barnpornografi.

Straffet för barnpornografibrott föreslås bli böter eller fängelse i högst sex månader, dvs. samma straffskala som den som nu gäller för otillåtet förfarande med pornografisk bild och förledande av ungdom. Samma strafftid föreslogs av yttrandefrihetsutredningen. Några remissinstanser förordade ett straffmaximum på fängelse i ett år. Justitieministern framhöll att skäl kunde finnas för den strängare straffskalan men fann inte anledning frångå utredningsförslaget på denna punkt. Frågan fick enligt hans mening övervägas på nytt under det fortsatta arbetet med en yttrandefrihetsgrundlag.

I motionen föreslås att straffmaximum höjs till fängelse i ett år. Motionärerna framhåller i sammanhanget att om normalstraffet i praxis blir böter kan man starkt ifrågasätta den förebyggande effekten av kriminaliseringen. Vidare har ett höjt straffmaximum enligt motionärerna den fördelen att myndigheterna i så fall har möjlighet att tillgripa tvångsmedel.

Utskottet

Propositionens förslag bygger på ett delbetänkande från yttrandefrihetsutredningen. Anledningen till att barnpornografifrågan bröts ut till särskild behandling inom kommittén var krav från riksdagen på att öka samhällets möjligheter att ingripa mot skildringar av barn i pornografiska sammanhang. I propositionen framhålls att den nu föreslagna regleringen bör övervägas på nytt i samband med behandlingen av kommitténs slutbetänkande.

Utskottet delar den i propositionen framförda uppfattningen att barnpornografiproblemet har starkt samband med vissa andra frågor som omfattas av yttrandefrihetsutredningens arbete, i första hand pornografi i allmänhet, filmcensur och olika slags våldsframställningar. Utskottet ser dock inte något hinder mot att redan nu straffbelägga skildringar med barnpornografiskt innehåll. Som utskottet uttalade förra året (KU 1977/78:39) måste det anses i hög grad angeläget med åtgärder från samhällets sida mot den ökande förekomsten av barn i pornografiska sammanhang. Utskottet tillstyrker därför att regler införs i TF och brottsbalken som möjliggör ingripanden mot barnpornografi.

I motionen av Gunilla André m. fl. (c) riktas vissa invändningar mot lagförslagen. För det första anser motionärerna inte att lagtexten behöver innehålla något undantag från det straffbara området; de undantag som kan

vara aktuella måste vara så sällsynta att de inte kan föranleda några svårigheter i rättstillämpningen. För det andra bör enligt motionen straffmaximum höjas till fängelse i ett år, vilket bl. a. möjliggör för myndigheterna att tillgripa tvångsmedel.

Som utskottet i det föregående framhållit bör barnpornografifrågan övervägas på nytt i samband med att ställning tas till de övriga frågor av denna art, t. ex. pornografi i allmänhet, som yttrandefrihetsutredningen behandlar. I avvaktan härpå finner utskottet inte skäl frångå propositionens förslag som i dessa hänseenden överensstämmer med vad yttrandefrihetsutredningen föreslagit. Utskottet avstyrker därför motionen.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:179 i denna del och med avslag på motionen 1978/79:2534 i motsvarande del som vilande antar i propositionen framlagt förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen,
2. att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:179 i övrigt och med avslag på motionen 1978/79:2534 i återstående del antar i propositionen framlagt förslag till ändring i brottsbalken.

Stockholm den 3 maj 1979

På konstitutionsutskottets vägnar
KARL BOO

Närvarande: Karl Boo (c), Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Holger Mossberg (s), Bertil Fiskesjö (c), Torkel Lindahl (fp), Olle Svensson (s), Sven-Erik Nordin (c), Ove Karlsson (s), Lars Schött (m), Bengt Kindbom (c), Yngve Nyqvist (s), Britta Hammarbacken (c), Wivi-Anne Cederqvist (s) och Marianne Ståhlberg (s).